

վարին այս կամ այն ուղղութիւնը տալ. աւ-
ծվել հողը երկայնաձև է, հարկաւոր է վարել
երկայնութեամբ որպէսզի գութանը չըջնիս
իզուր տեղը ժամանակ չանցնի որքան երկար
և նեղ լինի դաշտը, այնքան աննշան կլինի
այդ կորուստը: Բայց երբ արտը շատ երկար
է, պէտք է նորան առանձին մասերի բաժա-
նել և իւրաքանչիւր մասը առանձին վարել,
որովհետեւ ակօսների հետեւապէս և վարի եր-
կարութիւնը պէտք է համեմատ լինի այն
տարածութեանը ինչ զանազանութիւն, որ
կարող է ձին կամ եղբ գութանով ա-
ռանց կանգ առնելու միանգամից անց
կենայ, որպէսզի այն ժամանակը որ գործ
է դնում մաճկալը գութանը վերջացած ակօ-
սից մինչև մի ուրիշը փոխադրել, իբրև հան-
գիստ ծառայէ գութանին լծուած կենդանի-
ների համար և ուրիշ ոչ մի աւելորդ վայր-
կեան չկորցնէ: Աշխատող կենդանիների այժր,
երկրագործական գործիքների կազմութիւնը,
հողի շերտի մեծութիւնը, նորա յատկութիւ-
նը և այն վարի կամ ակօսի երկարութեան
վերաբերմամբ ունին իւրեանց էական նշանա-
կութիւնը, ահա այս է պատճառը որ տար-
բեր պայմաններում ակօսների երկարութիւնը
տարբեր պէտք է լինի թէպէտ ընդհանրապէս
գործ են դնում 60—80ս. երկարութիւն ու-
նեցող ակօսներ: Բ. Երբ արտը բաւական զա-
ռիվայր է, ջուրը նորան չըհեղեղելու համար
հարկաւոր է վարել ոչ զխաւոր զառիվայրի
այլ արտի ձևի անկիւնագծի ուղղութեամբ
գ. Գրկնավար անելիս կամ աղբը ծածկելիս և
այլ սոյնանման դէպքերում հողի մասնիկնե-
րը լաւ փափկացնելու, փշրելու, մասնիկները
միմեանց հետ կանոնաւոր կերպով խառնե-
լու և հողը փնտասկար և անպէտք բոյսերից
յաջող կերպով մաքրելու համար, անհրաժեշտ
է որ այս անգամ վարը նախընթաց վարի
վերաբերմամբ ուղղահայեաց և կամ գոնէ քիչ
դիւր ուղղութեամբ տեղի ունենայ:

Վարի խամանկը. — Վարելու համար յար-
մար ժամանակ ընտրելը կախումն ունի հողի
յատկութիւնից, նախկին վարի բնաւորութիւ-
նից, եղանակի դրութիւնից և այն բոյսերից
որոնց աճեցման համար է նշանակած այդ հո-
ղը: Այսպիսի հանգամանքներում հողի խո-

նաւութեան աստիճանը կարեւոր դեր է խա-
ղում թէ չափից դուրս խոնաւութիւնը և
թէ նորա զգալի պակասութիւնը միակերպ
արգելքներ են ներկայացնում: Ծանր և պինդ
կաւայ հողերը խոնաւ եղանակներին խիստ
դժուար են վարուում, կրտացուին կարծր ա-
ռեր, հողը կաշոււ մնում է գութանի թեւին
ու պոկ չի գալիս որով և մենք մեր նպա-
տակին հասած չենք լինի որովհետեւ հողը այս-
կերպ վարուելով չի փափկի: Երբ եղանակը
չոր է լինում վարելուց հողը զրկւում է իւր
համար անհրաժեշտ խոնաւութիւնից: Թեթեւ
աւաղային հողերը չոր եղանակներին սաստիկ
փխրուն են լինում և դառնում փոշի: Բայց
ընդհանրապէս ինչպէս աւաղային նոյնպէս և
կաւախառն հողերը վարելու համար աւելի
հեշտ է ժամանակ որոշելը, քան զուտ կաւային
հողերի համար: Երբ հողի մէջ շատ կան փն-
տասկար միջատների անհրաժեշտ է այսպիսի
դէպքում այլ կերպ առաջնորդուի, այն հո-
ղերը որոնց վերայ բուսնում են բազմամեայ
անպէտք և նոյն իսկ փնտասկար խոտեր, սովո-
րաբար պէտք է վարել շող եղանակներին և
կամ նախքան ցրտեր սկսուելը իսկ եթէ մի
տեղ պատահի միտակայ խոտեր, հենց նոցա
երեւալուն պէս պէտք է աշխատել վարելով
փափկացնել հողերը: Նայած թէ բոյսը որ-
քան ժամանակում կըհասունանայ, արդեօք
որքան խոնաւութիւն և տաքութիւն անհրա-
ժեշտ է նոցա սերմերի աճեցման համար և
եղած կլիմայական պայմանների աչքի առաջ
ունենալով, կարելի է որոշել ցանքսի ամենա-
յարմար ժամանակը որով և ըստ այնմ էլ կա-
րելի կլինի որոշել վարելու ժամանակը, իսկ
այն որ զանազան բոյսեր հողի տարբեր աստի-
ճանի փափկութիւն, փխրունութիւն և փն-
տասկար խոտերից ազատ կացութիւն են պա-
հանջում, այդ արդէն կախումն ունի մշակե-
լու քանակութիւնից, հողի յատկութիւնից
և այլ պատճառներից:

Թէ ինչ չէ և որքանով արար վարելի լիտոյ. —
Վարից յետոյ հողի մակերևոյթի ստացած
ձևերը տարբեր են լինում 1) վարելի հողի
մեծութեան պատճառաւ նորան մասերի են
բաժանում և ըստ այնմ իբրև մեծ մեծ մար-
դեր առանձին առանձին ձևերով են վարում և

2) Հարթ հաւասար կամ ձեւաւոր: Առաջին ձեւի վարը կատարուում է նոր ձեւի սովորաբար տարածուած և շատ տեղերում գործադրութեան յարմար մաշինի գութանի միջոցաւ որ ունի մի անշարժ թեւ որով միշտ կտրած առ շրջում է դէպ աջ, այդ պատճառով էլ որպէս զի մաշկալը ստիպուած չլինի նորից ամբողջ ակօսի ուրեմն և արտի երկարութեամբ կրկին պարապ իւր նախկին տեղը վերադառնայ, ամբողջ հողը բաժանում են մի քանի յարմար մասերի: Այս կերպ վարելուց կարելի է ազատուել և առանց խլուր ժամանակ կորցնելու կամ անընդհատ վար կարելի է անել եթէ երկու խփի և շարժական ու երկու կողմը տեղափոխուող թեւ ունեցող գութանով կատարուի վարը, որը այդպիսով կշքրծէ հողի շերտը ինչպէս աջ, նոյնպէս և ձախ կողմը կամ վարել մի այնպիսի գութանով, որ խակապէս երկու գութանից է բաղկացած, որոնք այնպէս միացած են մէկ մէկու, որ երբ մէկով վարում են և շերտը դարձնում դէպ աջ, միւսը ձախ կողմ շրջողը անգործ մնում է վերեւ բարձրացած և սկսում է իւր գործը միայն այն ժամանակ, երբ գութանը շրջում են նոր ակօս բաց անելու, այն ժամանակ արդէն առաջին գութանը բռնում է երկրորդի նախկին դիրքը, այսինքն բարձր է պահում իրան հողի մակերեսից: Այսպիսի գութանները կոչւում են երկթեւանի (двухручные): Այս տեսակ գութաններով վար անելիս կարելի է անընդհատ մէկ ակօսը միւսի մօտ անցկացնել և եթէ առաջին ակօսի առը դէպ աջ է շրջած, այն ժամանակ գութանը հասնելով վարելահողի ծայրին թեւը տեղափոխում են նորա միւս կողմը և կամ գութանի միւս մասը բարձրացնում են վերեւ ապա նայած թեւաւոր գութանի կազմութեան, ըստ այնմ էլ նորան փոխարինում է մի ուրիշը, որ առաջ բարձրացրած էլ եղել և չէր գործում: Այս տեղափոխութեանից յետոյ անց են կացնում երկրորդ ակօսը առաջինի մօտ որի վերայ և շրջում են երկրորդ առը: Յետոյ նորից տեղափոխում են թեւը և կամ փոխում գութանները ու ապա քաշում երկրորդ ակօսը շրջելով նորա առը երկրորդ ակօսի մէջ և այլն: Փորձը ցոյց է տուել, որ գործածու-

թեան մէջ սովորական եղանակով վար անելիս թեւաւոր գութանները անյարմար են որովհետեւ տեղափոխուող թեւին դժուար է մի այնպիսի ձեւ տալ, որ կարելի լինի գործ ածել պինդ հող վարելու, իսկ երկրորդ տեսակի գութանը, որ երկու միացած գութաններից է բաղկացած և մէկով վար անելիս միւսը անգործ մնում է վերեւ բարձրացած խիստ ծանր կլինի և գործադրելու համար մեծ ոյժ կպահանջուին, այդ պատճառով այդ տեսակ գութաններով վար կարելի է անել միայն շոգուածով: Եւ որովհետեւ մշտական և հաստատուն թեւ ունեցող լծուելի գութանների առը միշտ շրջում է դէպ աջ, այդ պատճառաւ էլ վարը պէտք է տեղի ունենայ հետեւեալ կերպով.

ա. Հարկաւոր է մեծ երկար վարելահողը մասերի բաժանել և իւրաքանչիւր մաս պէտք է ունենայ ոչ լայն, երկար շերտի ձեւ և դասաւորուած լինի հարթ տեղում ձգուած հիւսիսից հարաւ, որպէսզի այդպիսով հաւասարաչափ տաքանայ հողը արեգակի ճառագայթների տակ, իսկ անհարթ տեղերում այդ մասերին պէտք է փոքր ինչ զառիվայր ուղղութիւն տալ, որպէսզի յորդ անձրեւներից դոյացած ջրերը չհեղեղեն ակօսները: Այդպիսի ակօսների երկարութիւնը պէտք է համապատասխան լինի ամենայնպէս և ձեռնտու ակօսի երկարութեամբ, որովհետեւ նորա մեծ ագրեցութիւն ունին ամբողջ հողի վարի շուտափոխ կատարուելուն: Որքան երկար լինեն վարելահողի այդպիսի կտորները, այնքան աւելի երկար ժամանակ պէտք է գործ դնել գութանի արդիւնաւոր գործունէութեան համար: Վարը կարելի է սկսել երկու կերպ, կամ իւրաքանչիւր կտոր հողի ամբողջ դէպի ներսը կամ ընդհակառակը հողի ներսից դէպի ամբողջ:

ա. Վարը եղբէրէն «էլէլ» մաշկալը երկար դարձնելով դէպի հողի վարուող մասը և կանգնելով նորա աջ անկիւնում, անցէ կացնում իւր մօտ գանուող աջակողմեան եզրի երկարութեամբ նորա ներսի կողմից առաջին ակօսը: Երջամտաւ արտաքին երեսը

պատկում է հողից դուրս գտանուող եղերքի խամ հողի վերայ որով կատարուի մի փոքրիկ թուամբ: Անցկացնելով հողի երկարութեամբ մի ամբողջ ակօսի մամկայր դարձնում է լծած կենդանիներին դէպի ձախ ակօսամիջից դուրս է հանում գութանը և վերև բարձրացնելով տանում է նոյն հողի դէմուդէմ գտանուող միւս երկար եզրի ծայրը որտեղ կրկին շուռ տալով գութանը դէպի ձախ ներսի կողմից երկարութեամբ անց է կացնում երկրորդ ակօսի շրջելով հողի շերտը գութանի ընթացող ուղղութեան աջ և կամ առաջին ակօսի վերաբերմամբ ձախ կողմը որով և արտի միւս կողմում կազմում է երկրորդ փոքրիկ թուամբ: Անցկացնելով երկրորդ ակօսը և հասնելով արտի ձախ անկան մօտ մամկայր ձախ կողմն է դարձնում լծուած անասուններին դուրս է հանում գութանը երկրորդ ակօսամիջից և տանում առաջին ակօսի ծայրը որտեղ կանդնեցնում է գութանը և նորա մօտով ձախ կողմն անց է կացնում երրորդը որի բարձրացրած առը յենուելով առաջին առի վերայ թեք ուղղութեամբ կազմում է 45⁰ ունեցող մի անկիւն: Երրորդ ակօսը վերջացնելուց յետոյ գութանը տեղափոխում են արտի հակառակ կողմը և այնտեղ անց են կացնում չորրորդ ակօսը որի առը շրջելով յենում է երկրորդ առի վերայ: Զորրորդ ակօսից յետոյ անց են կացնում երրորդ ակօսի մօտ հինգերորդը ապա վեցերորդը չորրորդի մօտ և այլն միշտ որ հողի ամբողջ այդ մասը վարուի միայն նորա միջանդը անվար կիմայ երկու ակօս անգ իւրը ամբողջ հողի միջ ցած ընկած մասն է կազմում: Այդպիսով ամբողջ վարելահողի առանձին առանձին մասերը վարելով նորա ամբողջ մակերեսովը կներկայացնեն կից-կից գտաւորութեամբ մեծ-մեծ մարդերի մի շարք: Երրորդ միակնայից բաժանում է իւրաքանչիւր առանձին մասերի միջ անվար

սում երեսանց երեք չորս մասի խորութեամբ վարել, երկրորդ ակօսի խորութիւնը աւելացնել և միայն երրորդ ակօսից սկսել վարել այն խորութեամբ: Ինչ խորութեամբ որ ընդունուած է: Սա մի անհրաժեշտ բան է որպէսզի մի անգամից անասուններին զօռ չլինի և գութանի թոյլ մասերին վնաս չհասնի:

մնացած երկու ակօս հողերը: Վարուած շերտերը անվար մնացած ակօսների վերաբերմամբ թեքութեամբ են լինում աջ և ձախ կողմերը:

Բ. Վարը կարելի է ունել նաև արդէ հողի մէջտեղից: Առաջին ակօսը պէտք է քաշել մօտաւորապէս գութանակաւն ուղղութեամբ: հողի երկար եզրերէն շրջելով առը հողի այն անվար շերտի վրայ որ այդ վարուող կտոր հողի ուղիղ միջտեղն է ընկած լինում և բաժանում նորան երկու հաւասար մասի: Առաջին ակօսի վերջին ծայրերից գութանը շուռ պէտք է տալ դէպի աջ և մի ակօսի լայնութիւնից աւելի պակաս տարածութիւն բաց թողնելուց յետոյ անցկացնել երկրորդ ակօսը որի առը մասամբ շուռ կդայ միջտեղի անվար շերտի վրայ և մասամբ էլ կլինուի առաջին առի վրայ: Վերջացնելով երկրորդ ակօսը գութանը պէտք է դարձնել դէպի աջ և առաջին ակօսի մօտ անցկացնել երրորդը և առը թեք կերպով շուռ տալ առաջին ակօսի վերայ: Երրորդ ակօսի ծայրին գութանը նորից դէպի աջ դարձնելուց յետոյ երկրորդ ակօսի մօտ պէտք է անցկացնել չորրորդը որից բարձրացած առը յենում է երկրորդ առի վերայ: Այսպէս այս կարգով պէտք է շարունակել մնացած ակօսները մինչև որ ամբողջ հողը վարուի: Այս կերպ ամբողջ արտի բոլոր մասերը վարուելուց յետոյ նորա մակերեսովը դարձեալ մարդերի մի շարք կներկայացնէ միայն իւրաքանչիւր կտոր հող առանձին մի ամբողջութիւն կկազմ և ոչ առաջին պէս իւրաքանչիւր կտոր հողի մնացած երկու անվար ակօսների պատճառաւ երկու մասից կլինի բաղկացած: այս կերպ հողը մաս մաս վարելու անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ որ վարած արտի մակերեսովը սկսած առաջին առից դէպի վարելի ակօսները տատկանաւորաբ ցածրանայ և ոչ մի առանձին բարձրութիւն կամ փոսեր չլինեն հողի երեսին իսկ այդ նպատակին հասնելու համար հարկաւոր է առաջին երեք ակօսները խորը անցկացնել իսկ վերջինները սոյսինքն դէպ հերկելի ակօսների կողմը գտնուողները ընդունուած խորութիւնից աւելի ծանծաղ: Իսկ առաջին երեք ակօսները բաւականին խոր անցկացնելու

Համար լաւ կլինի, եթէ, նախօրօք մի քանի առանձին ակօսներ քաշելով առաջին ակօսներէ հոգեբը փափկացնեն: Բայց այս էլ կայ որ շատ աաղխներ միենոյն տեղերում՝ նոյն կերպ կրկնուի միենոյն տեսակի վարք, ժամանակ անցնելուց յետոյ այդ առաջին ակօսները զգալի կերպով խորը կընկնեն և նոցա դուրս բերած առերկը բաւականին բարձր թոււմբեր կտաացունի, որ ի հարկէ փնտաակար է: Սորա առաջն առնելու համար անհրաժեշտ է ամենայն տարի փոխել վարի ձևը, մի տարի վարը սխել հոգի կըրներից, միւս տարի մշտնողից: Միայն այս կերպ վար անելով բոլոր առերի բարձրութիւնը չի փոխուի միենոյնը կմնայ մանաւանդ եթէ հոգի առանձին առանձին վարուող մասերը բաւական լայն են, իսկ ինչ վերաբերում է հոգի այդ մասերի լայնութեան (որ մի սաժենից աւելի չպէտք է լինի), պէտք է ասել, որ շատ նեղ լինելն ևս անյարմարութիւններ է ներկայացնում իսկ լայն տեսակներն ևս (2 1/2 սաժէն և դեռ աւելի) սպարզիւն ժամանակ են կորցնում, երբ դութանը հոգի մի ծայրից տեղափոխում են միւս ծայրը: Այս կորուստը աննշան դարձնելու համար պէտք է որ հոգի մասերի միջին լայնութիւնը հաւասար լինի 1 1/2—2 1/4 սաժէ և կամ պէտք է որ թէ առաջին և թէ երկրորդ տեսակի վարը միասին անել, որի համար և ամբողջ հոգը պէտք է նեղենոյ մասերի վեր ածել և մասերից մէկը այս միւսը այն կերպ վարել:

գ. Կայ նաև հոգեբ վարելու մի ուրիշ ձև, որ դործադրում են երբեմն այն արտերում, որոնք հարուստ են բոյսերի մնացորդներով, ինչպէս օրինակ խողանների, խոտերով ծածկուած արտերում և այլ հոգեբ և մանաւանդ, որոնք խոնաւ են: Այս վարը տեղի է ունենում աշնան վերջերին, երբ եղանակները բաւականին ջրաւում են՝ գութանով անց են կացնում մի շարք գուգահեռական ակօսներ, մէկը միւսից մէկ կամ երկու ակօս հեռաւորութեամբ, որոնց շրջած առերը ընկած են մնում ակօսաւմջ կղած անխար հոգի վերայ, այդպէսով ամբողջ տարածութեան կէս մասը հաղիւ է վարուած լինում: Խոնաւ հոգեբի համար այս անցկացրած ակօսները կծառայեն իրեն

չորացնող կամ ցամաքացնող առուներ: Այս վերջին յարմարութիւնը որոշ չափով տեղի է ունենում՝ նաև նախկին բոլոր եղանակներով վար անելիս, որոնք յայտնի են իրենց պարզութեամբ: Թուեմք այժմ ամբողջ արար առանձին առանձին մասերով վար անելու անյարմարութիւնները: Առհասարակ մշակած հոգի մակերեսովը անհաւասար է լինում և խորդ ու բորդութիւններ է ներկայացնում, որի պատճառով և հոգի գանազան մասերը արեգակի ճառագայթներից անհաւասար կերպով տաքանալով բոյսերի մնացորդների յաջող վերլուծուելուն արգելք են դառնում անհաւասար կերպով է տարածում նաև խոնաւութիւնը—դարմանը և յորդառատ անձրեւներից յետոյ մշակած ակօսներէ միջ ջուրը կարող է կանգ առնել—զեռլ կանգնել, իսկ փոքր թոււմբերի վերայի հոգը կսխի չորանալ, որից երկիրը անկանոն կերպով փափկելով և գանազան զիւղատնտեսական պարտ ու պատշաճ միջոցները (տափանլը ցանկըսի հարթելը և այլն) դժուարութեամբ ի կատար ածուելով յառաջ է գալիս բոյսի հաւաքի և զարգացման միջ տարբերութիւն, որի համար և շատ հոգաւորեր և զիւղատնտեսներ նախադատում են միակերպ հաւասար կամ ձեւաւոր (фигурная) վարը:

ը. Այս վերջին ձևով վար անելիս հոգը իհարկէ նայած իւր ձևի կաշկերցն չափ ուղղադիւր կըրներ ունեցող շատ պարզ մասերի կամ ձևերի են բաժանուում՝ եռանկյունների, քառանկյունների, գուգահեռադիւրի տեղանակերպերի և այլն: Դւարաքանխար վար պէտք է սխուի ակերից և վերջանայ արաի միջ տեղը կամ ընդհակառակը:

ա. Եթէ յետոյ վարը սխուում է հոգի եզրերից այն ժամանակ գութանը պէտք է տեղաւորել հոգի անկիւններից մէկում՝ այնպէս որ վարելի հոգը ընկնի ամբողջապէս գութանի ձախ կողմը և տարա առաջին կզրի երկարութեամբ անցկացնել առաջին ակօսը մինչև հեռեւեալ անկիւնը հասնելով միւս անկիւնը գութանը պէտք է դարձնել զէպի ձախ և երկրորդ կզրի երկարութեամբ նորից անցկացնել մի նոր ակօս և այլն, ասաի-

ճանաբար շրջապատելով ակօսներով ամբողջ հողը, մինչև որ գուլթանը հասնի այն տեղը, որտեղից սկսուել էր իւր գործը: Զորս ակօսից զուրս ձգած հողը, այսինքն առը, ընկած մնում է արտից զուրս եղած խամ հողի վերայ: Այս առաջին շրջանից յետոյ նորից առաջին ակօսի մօտով ամբողջ ձևի շուրջը, իհարկէ ներսի կողմից, պէտք է անցկացնել երկրորդ ակօսը, որի առը շուռ է գալիս և յենում առաջին առի վերայ. նոյն կերպ պէտք է երկրորդ ակօսի մօտ անցկացնել երրորդը, չորրորդը և այլն, աստիճանաբար վարը ուղղել վարուող հողի ներսը, մինչև որ կմնայ անվար մի փոքրիկ կտոր հող, որի մէջ ևս ակօսներ անցկացնելու համար ստիպուած պէտք է շուռ շուռ պտոյաններ գործել տալ գուլթանին: Որպէսզի ժամանակի խնայողութիւն լինի, ձևաւոր հողի ներքին փոքրիկ մասը, փոխանակ սոյն կերպ մինչև վերջը վարը շարունակելու կարելի է գործադրել վերև յիշած վարի եղանակները (ա-ի և կամ բ) եղանակները):

Բ. Մէջէն բէլէ ելլելը յետոյ վար անելու հողի մէջ տեղից բաժանում են նոյն հողի ձևն ունեցող մի կտոր, որ շատ հեշտութեամբ կարելի է ստանալ, եթէ ամբողջ հողի եզրներից բաւականին հեռաւորութեան վերայ ներսի կողմը նորա եզրներին զուգահեռական դձեր անցկացնելը: Կարելի է նաև առանց նախօրօք այդ անելու առաջին անգամ վարել եզրներից և վարը հասցնել մինչև ներսը, մի որոշ տեղ, ապա կանգնեցնել: Այդ փոքրիկ կտոր հողի անկեանց զազալթների մէջ պէտք է ցցեր ամրացնել և կամ ձիւներից կոյտեր կազմել նոյն տեղերում, որպէսզի հետեւեալ տարի այդ նշանակած սահմաններից սկսեն այս կերպ հողի միակերպ և հաւասար վարը. նախ գուլթանը դնել հողի ներքին փոքրիկ մասի անկիւններից մէկի զազալթի վերայ, որի վերայ նախօրօք ցից է անկած կամ ձիւներից մի կոյտ կանգնեցրած ապա ուշադրութիւն դարձնել, որ ամբողջ այդ փոքր կտոր հողը ընկած լինի գուլթանի աջ կողմը, որից յետոյ միայն պէտք է անցկացնել նորա արտաքին կողմից ակօսը մինչև միւս անկիւնը. յետոյ պտոյա գործել և շարունակել վարը մինչև երրորդը

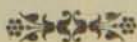
և այլն, մինչև ամբողջ շրջապատը վարուելի մինչև որ վերադառնայ գուլթանը այնտեղ որտեղից սկսել էր վարը: Այս էլ չպէտք է մնառանալ, որ միշտ պէտք է շրջել առը ներսի կողմը: Առաջին ակօսը վերջացնելուց յետոյ նորա մօտ անց են կացնում երկրորդը, որից շուռ տուած առը շրջում է առաջին առի վերայ ապա անց կացնում երրորդը, չորրորդը և այլն մինչև վերջը մինչև ընտրած սահմանը, որի ժամանակ վերջին արտաքին ակօսը բաց կմնայ, այստեղ ևս հողի ներքին բաժանած մասը, դարձեալ պէտք է վարուել նախկին եղանակներով, այն է կամ վարը սկսելով եզրներից գէպի ներս զուգահեռական ակօսներ քաշելով և կամ երկու դիմաց դէմ գտանուող կողմերին մէջտեղից զուգահեռական ակօսներ քաշելով դալ դէպի եզրերը: Ձևաւոր կերպով վար անելուց ստացուած է բոլորովին միակերպ և հաւասար մշակած երկիր, որ մանաւանդ շատ յարմար է ցանոդ, հնձող և ուրիշ այլ մեքենաների համար. բացի դրանից ժամանակի խնայողութիւն կլինի, որ ապարդիւն կերպով կորչում է առաջին եղանակով վար անելիս: Միայն դառնալու տեղերում մաճկալը խիստ մեծ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել, և ջանք չխնայել, որպէսզի անվար տեղեր չմնան և դաշտի վերայ փռած աղբը իզուր չկորչի: Այս եղանակով վարելու անյարմարութիւնները միայն նորանում են կայանում, որ խեղճ անասունները ստիպուած են շատ տեղ և շուռ շուռ պտոյաններ գործել, որը աւելի զգալի կլինի հողի ներքին մասերը վարելիս: Անգործադրելի է այս ձևաւոր վարը, փոքր, մանաւանդ նեղ հողեր վարելիս: Բայց ինչ եղանակով էլ լիւրեւ կատարուի վարը, արդիւնաւոր հետեւների հասնելու համար անհրաժեշտ է պահպանել հետեւեալ ընդհանուր կանոնները. ա) ակօսները պէտք է լինեն մէկը միւսի մօտ այնպէս, որ նոցա մէջ բաց տարածութիւն և կամ անվար հողի շերտեր երբեք չմնան, որովհետև նոցա վերայ չեն կարող յաջող կերպով աճել մեր ցանած սերմերը, ընդհակառակը այդպիսի տեղերում հեշտութեամբ բուն են գնում փխտակար և անպէտք խոտեր: բ) Ակօսները պէտք է լինին ուղիղ չպէտք է երբեք ծռւն

ու մուռը լինեն, որովհետեւ միայն այն ժամանակ հնարաւոր է ստանալ հաւասար այնութիւն և հաստութիւն ունեցող աւեր. իսկ այդ բանը շատ անհրաժեշտ է որպէս-
զի մէկ առը լաւ ծածկէ միւսին, որի շնորհիւ և աւերի մակերեւոյթի վերայ բուսած ձիւնքի, խոտերի և բոյսերի զանազան մնացորդներ յաջող կերպով փթեն և գ.) անպատճառ պէտք է աւերը կանոնաւոր շուռ տուած լինեն, այսինքն նոցա վերևի երեսները պէտք է դարձրած լինեն ցած և ոչ թէ միայն հողը պատռած ու տեղնուտեղը ակօսի մէջ թողած: Այս նպատակին հասնելու համար պէտք է գութանը շարժել ակօսի մէջ ուղղահայեաց դիրքով, առանց լծեցուելու այս և այն կողմ:

Հողեր վարելու աշխատութիւնները սովորաբար վերջանում են մշակուած և կամ աւելի յաճախ ցանած հողերի մէջ անձրեւային, ձեան և այլ ջրերի համար ակօսներ և կամ առուներ անցկացնելով, որ սովորաբար կատարուեն կամ սովորական երկթեւանի գութաններով և կամ բուկը առող գործիքով (ОКУЧНИКАМ), մեղանում կոկիասում մեծաւ մասամբ չթերով (СОХОЮ): Հեղեղներից նախարդողուշանայու համար առուները կամ ակօսները չպէտք է շատ խոր ընկած լինին, ուստի և եթէ վարելահող մակերեւոյթը բաւական զառիվայր է, պէտք է ակօսը գլխաւոր զառիվայրի վերաբերմամբ մի քիչ ծուռ անցկացնել և կամ ամենակարեւոր դէպքերում ուղղակի զառիվայրի ուղղութեամբ միայն կեանմաններով: Մայած հողի յատկութեանը այդ առուների մէջ եղած տարածութիւնը տարբեր են լինում: շատ պինդ խոնաւ և հարթ հաւասար հողերինը—3—4 սաժ, փխրուն, չոր և զառիվայր հողերինը—6—8 սաժ:

Գ. Դ.

(Կը շարունակուի)

RECUEIL DE CHANTS POPULAIRES

ARMÉNIENS.

«Հաւաքածոյ Հայոց ժողովրդական երգերի» հրատարակուելու է Փարիզում երկու ամիսը մի անգամ: Առաջին զբոյնը լոյս է տեսել, որ բովանդակում է՝ 1. Արաքսի արտասուքը. 2. Հերիք որդեակք. 3. Կիլիկիա. 4. Հայրիկ. 5. Զիւմ գլխին. 6. Բոյդ բարձր. և 7. Օրորոցի երգ:

Ժողովրդական է միայն այն երգը, որ բնագրամամբ և անմիջապէս է ստեղծում մի ժողովուրդ: Մի ազգի ժողովրդական երգերն այնքան բնորոշ են, որ չէ կարելի օտար և ցեղակից ազգերին հետ խառնել, Թէ որքան համապատասխան է հաւաքածուիս մէջ մի երգը կազմութեամբ և դաշնակով հայ ժողովրդական երգերի ոգուն և ոճին, ցոյց կտայ հետեւեալ քննութիւնը:

1. ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ. «Մայր Արաքսի ակօսութիւն. ձիւղ բողբոջական եկեղեցու երգ է (Choral), որ չէ կարող հիւսկային ժողովրդին յատուկ պաշտօնութեամբը Հայի արեւելցու վառ զգացման թարգմանը լինել, ուր թէ ժողովրդական լինէր:

2. ՀԵՐԻՔ ՈՐԴԵԱԿՔ. եղանակը տաճկական է և կոչվում է «Պէյաթի» (խորոզ, աքլոր) շարքի-իցն է առնուած և այն խիստ աղաւաղած, Հատածները միանգամայն սխալ են բաժնած՝ ոչ թէ $\frac{3}{4}$ և $\frac{2}{4}$ է, այլ $\frac{6}{8}$ է, որ տաճկերէն եղանակների տաղաչափութեան մէջ «Երիւք Սէմայի» է կոչուում: Եղանակը g Moll չէ, այլ f-g-a-b'-c'-d'-es-f-ás Dur քառաւար շղթայ է (Tetrachvd), fid-ը օտարամուտ է և միանգամայն հակառակ արեւելեան եղանակների ոգուն. իբր թէ դաշնակաւոր g Moll լինէր, որ և հիմնովին սխալ է. ցն ոչ թէ հիմնաձայն է (Tonica), այլ առաջին քառաւարի երկրորդ աստիճանն է, որով վերջանում է եղանակը և, որ արեւելեան երգերի յատկանիշն է: Այսպիսով Պ. Լ. Եղիազարեանցը արեւելեան եղանակների շեղած սխալն աշխատել է օրրագրել, սակայն խոշոր սխալն էլ այս իսկ սրբագրութիւնն է: Անյարմար և անտեղի դարձուածները (Modulation) պղտորում են եղանակի պարզութիւնը և չեն յարմարում ոգուն: Բանաստեղծը քաջաբերուած հրաւեր է կարդում թշնամուծանքեւոր թոթափելու, իսկ դաշնակը եղանակին լալեան և յուսահատ բնաւորութիւն է ներշնչում: